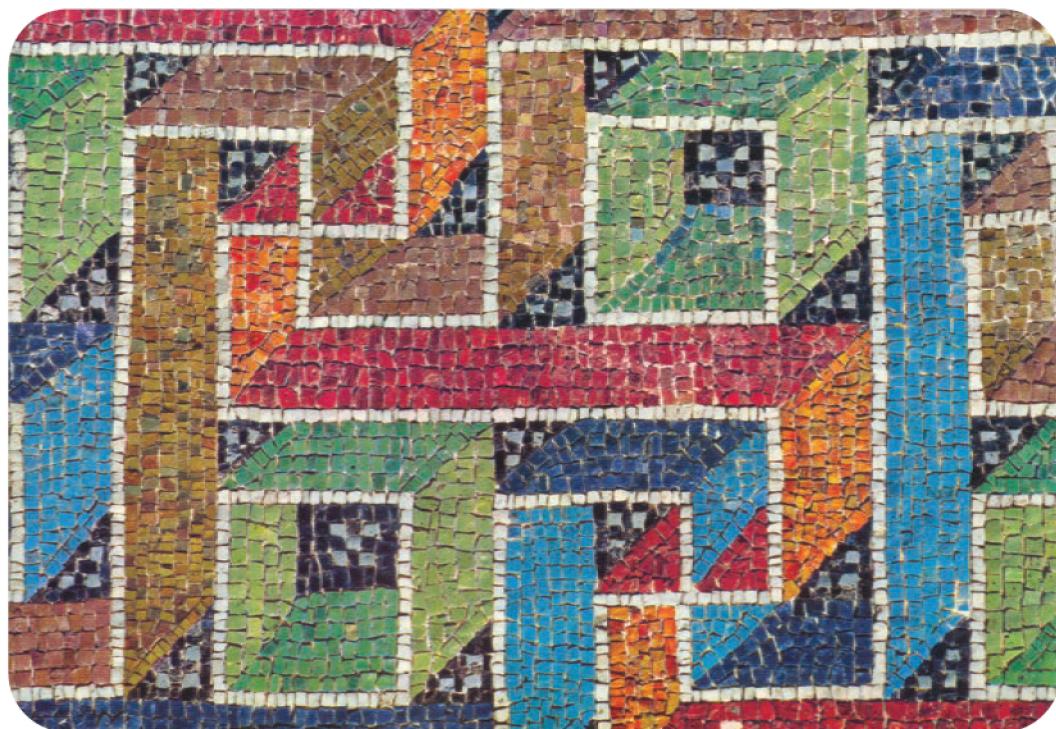

Др Рајка Бошковић

ЛИКОВНА КУЛТУРА

ЗА 3. РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

АрхиКњига - Завод за уџбенике

Рецензенти

др Наталија Симеоновић, професор у ВШСС – Београдска политехника , Београд
Дејан Гигић , професор разредне наставе у ОШ „Ћирило и Методије“ Београд
Бранко Ђукић, професор ликовне културе у Е.Т.Ш. „Јован Трајковић“, Зрењанин

Уредник

Стефан Пауновић

Одговорни уредник

Слободанка Ружичић

Директор и главни уредник

др Милорад Марјановић

За издавача

др Милорад Марјановић, в.д. директора

CIP - Каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије, Београд

37.016:73/76(075.2)

БОШКОВИЋ, Рајка, 1966-

Ликовна култура : за 3. разред основне школе / Рајка Бошковић ;
[илустрације Слађана Љубић]. - 1. изд. - Београд :

Завод за уџбенике, 2020 (Београд : Colorgrafx). - 67 стр. : илустр. ;
29 cm + 1 лист

Тираж 1.500.

ISBN 978-86-17-20327-4

COBISS.SR-ID 16025097

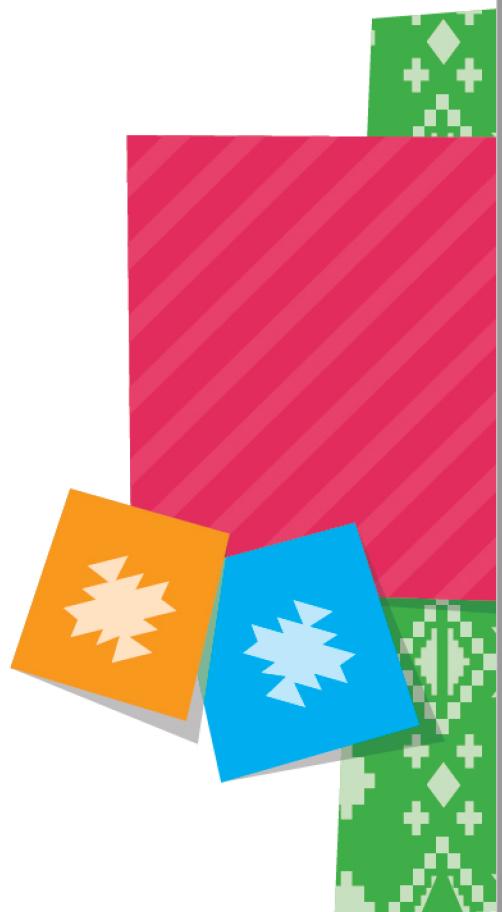

ISBN 978-86-17-20327-4

Министарство просвете, науке и технолошког развоја одобрило је издавање и употребу овог
уџбеника у основној школи својим решењем број 650-02-00629/2019-07
од 16. 1. 2020. године.

© ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ, Београд, 2020.

© АРХИКЊИГА, Стара Пазова, 2021.

Поштовани ђаци,

Природа нам, као што то чине и људи, преноси многе поруке. Ми треба да се потрудимо да научимо да их уочимо и разумемо. Али треба да схватимо и поруке од људи. Оне не морају увек бити изражене речима. Могу бити пренесене само погледом, изразом лица или покретом тела. Када научимо да их уочавамо и разумемо, онда можемо и да их на прави начин доживимо. А потом, и да свој доживљај изразимо линијама, бојама и облицима и да га на тај начин пренесемо и другима.

Цртањем и сликањем облика и бића из природе и нашег окружења ми истовремено учимо о њима. Да бисмо нешто нацртали, треба да се пажљиво загледамо у неки облик, биће или догађај – морску звезду, свог друга или олују. Када уочимо њихове одлике, ми их можемо изразити у свом ликовном раду. Преносећи њихов изглед, ми истовремено преносимо и наш доживљај. Зато једна иста морска звезда, на пример може да буде нацртана и обојена на више различитих начина. То је богатство ликовног изражавања.

Ликовна култура управо доприноси да облике, бића и појаве у природи и око нас уочавамо боље. Али, такође, ликовна култура нам омогућава да те облике и појаве дубље разумемо. Зато се у овом уџбенику налазе одабрани примери из природе, свакодневног окружења и уметности. Они ће вам помоћи да научите да запажате лепоту облика, али истовремено и да запазите и разликујете битне одлике облика, бића и природних појава које видите око себе или у уметничким делима.

Аутор

Први део

ЛИКОВНА КУЛТУРА И ОКРУЖЕЊЕ

ОБЛИЦИ У ПРОСТОРУ

Непокретни објекти у отвореном простору

Простор је свуда око нас. Ми се налазимо у простору. И све што видимо око нас такође се налази у простору.

Постоје затворени и отворени простори.

Људи су одувек тежили да простор који их окружује учине лепшим.

Споменик кнезу Михаилу испред Народног музеја у Београду

Поред тога што се труде да простор у коме бораве буде чист и уређен, често га украсавају и уметничким делима.

РАЗМИСЛИ...

- Зашто се скулптуре на отвореном простору раде у трајном материјалу?
- Кome су посвећене скулптуре у твом окружењу?
- Шта то утиче да место остаје дуже у сећању?
- Покушај да образложиш зашто.

За скулптуре које се налазе у отвореном простору јако је важно да могу да се виде из даљине и да прилаз буде уређен. Такође, битно је да буду тако постављене да се виде с различитих страна, као и да буду добро осветљене. То су важни предуслови да бисмо могли да видимо уметничко дело на отвореном простору на најбољи начин.

Уметничка дела која се постављају у отвореном простору обично су скулптуре урађене у трајном материјалу – камену или металу.

Сретен Стојановић,
Споменик Петру
Петровићу Његошу,
плато испред
Филозофског факултета
у Београду

ВЕЖБЕ

1. Скулптуре из Додатак за рад на страни 73 исечи. Затим их постави на подлоге са страна 61 (пијаца), 63 (градски трг) и 65 (парк) водећи рачуна о величини скулптура. Ако постоји могућност, сваку подлогу са скулптурама фотографиши мобилним телефоном. Размисли и наведи у ком простору скулптуре најбоље долазе до изражaja. Потруди се да уочиш зашто.
2. Нека свако одабере један рад на коме је направио најбољу композицију. Поведите разговор о томе због чега су ти радови које сте одабрали најбољи. На крају направите изложбу одабраних радова.

Непокретни објекти у затвореном простору

Поред отвореног простора којим смо окружени, постоје и затворени простори у којима живимо, радимо и дружимо се.

У тим просторима често смо окружени различитим уметничким делима – цртежима, сликама, скулптурама.

Простор дечје собе

Простор учионице

РАЗМИСЛИ...

- Шта је најважније да би слика или скулптура у твојој соби могла лепо да се види?
- Колико издвојено место у просторији, утиче на наш доживљај уметниковог дела?

За уметничка дела која се налазе у затвореним просторима није неопходно да буду у трајном материјалу, зато што су заштићена од различитих временских утицаја – кише, снега, ветра и сунца.

Школски хол

За уметничка дела је веома важно да буду добро постављена у простору да би се се добро видела. У просторима као што су куће, учионице, канцеларије, концертне дворане и слично, ми смо окружени мноштвом објеката. Зато је важно да уметничко дело буде на видљивом месту коме се може прићи.

ВЕЖБЕ

1. Одабери једну од две скулптуре из Додтака за рад на страни 73. Затим је постави на подлоге са стране 67 (галерија) 69 (учионица) и 71 (канцеларија), померајући скулптуру да би нашао/нашла најбоље место. Размисли где се скулптура најбоље уочава и зашто.
2. Лист из блока подели на два дела усправно и на три дела водоравно повлачећи линије лењиром. На добијених шест папира насликај призоре по твом избору. Распореди те радове на три различите подлоге из Додтака за рад – у простор галерије, учионице и канцеларије. Покушај да уочиш у ком простору радови најбоље долазе до изражaja. Потруди се да наведеш шта утиче на то.

КОМПОЗИЦИЈА У ПРОСТОРУ

Композиција у отвореном простору

На часовима ликовне културе, док радимо ликовни рад, ми се трудимо да сви елементи буду добро организована целина. Када постигнемо да све оно што смо приказали на раду буде повезано као целина – то значи да смо створили композицију. Тада је тема нашег рада јасна и разумљива и другима.

Композиција је распоред делова у једну повезану целину.

РАЗМИСЛИ...

- Зашто се каже композиција воза?
- Од чега је она састављена?
- На који начин су повезани делови композиције воза?

У отвореном простору такође може да се направи композиција. Композиција у отвореном простору прави се добрим распоредом облика и ствари који се налазе у њему. Као и у ликовном раду, потребно је, пре свега, да подлога буде уредна и чиста, било да је зелена, било да је бетонска површина. Тек онда можемо да распоређујемо елементе и направимо повезану целину.

Као и у ликовном раду, треба да размислимо како да распоредимо елементе. Уз то, посебну пажњу треба да посветимо неким детаљима. Ти детаљи употпуњују целу композицију како на ликовном раду, тако и у отвореном простору.

ВЕЖБЕ

- Поделите се у групе по троје. Заједнички смислите тему вашег рада. Код куће припремите елементе за колаж. Исеците разне предмете и фигуре из старих новина и часописа. На часу заједно направите рад трудећи се да све донете елементе (исечене фигуре и предмете) распоредите тако да буду повезани у једну целину.

Композиција у затвореном простору

Простори у којима боравимо, учимо, радимо и дружимо се увек су састављени од неких елемената. То су различити предмети и ствари које су потребне за наше активности у том простору.

На наш доживљај неког простора утичу предмети којима смо окружени. Међутим, да ли ће наш доживљај тог простора бити пријатан или непријатан зависи и од распореда предмета у њему. Сваки предмет има свој облик, боју, текстуру. Тек када се све то добро распореди и међусобно организује, добијамо пријатан простор.

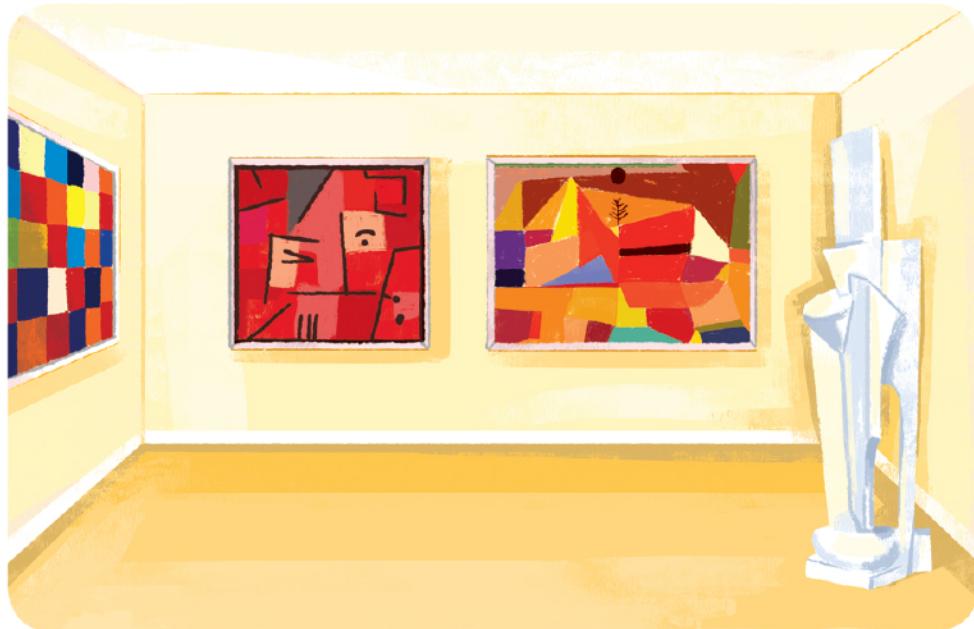

Уређење школе

РАЗМИСЛИ...

- Зашто су зидови у просторима у којима живимо углавном светлих боја?
- Како би се осећао/осећала у соби са црвеним или црним зидовима?
- Како се осећаш у уређеном и добро организованом простору? А како у несрећеном, хаотичном простору?

Поставка изложбе

Фискултурна сала

ВЕЖБЕ

- Уради рад на тему „Мој омиљени кутак у школи”. Пажљиво разгледај све просторе у школској згради. Пронађи свој омиљени кутак. Ако би добио/ добила прилику да га преуредиш, како би он изгледао? Насликај то што си замислио/замислила.

ПОКРЕТ И КРЕТАЊЕ

Покрет и кретање у природи

У природи и природном окружењу дешавају се различита видљива и невидљива кретања. Ми често не запажамо разноврсна кретања која се дешавају око нас.

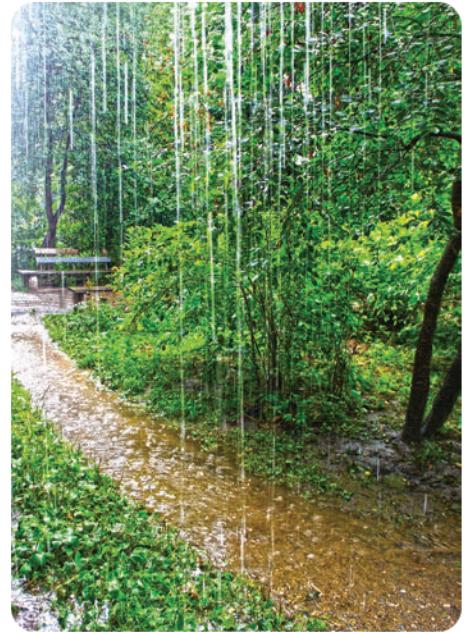
Вода у реци коју гледамо с моста у нашем окружењу креће се све време – тече од извора до ушћа. Ветар покреће морске таласе који запљускују обалу.

Такође, гране се њишу покренуте ветром, као и трава, жито и слично. Када је кишовито време, капљице воде падају на земљу. Зими снежне пахуљице лепршају кроз ваздух око нас.

РАЗМИСЛИ...

- Шта се још креће у природи око нас? Шта се дешава кад се активира вулкан?
- Покушај да се сетиш направа које је створио човек, а да их покреће ветар.

ВЕЖБЕ

1.

Поделите се у две групе. Ученици који седе лево нека насликају кишовити дан, а они који седе десно снежни дан. На крају, направите изложбу тако што ћете на једној страни учионице поставити све радове с приказом кише, а на другој снега. Упоредите радове.

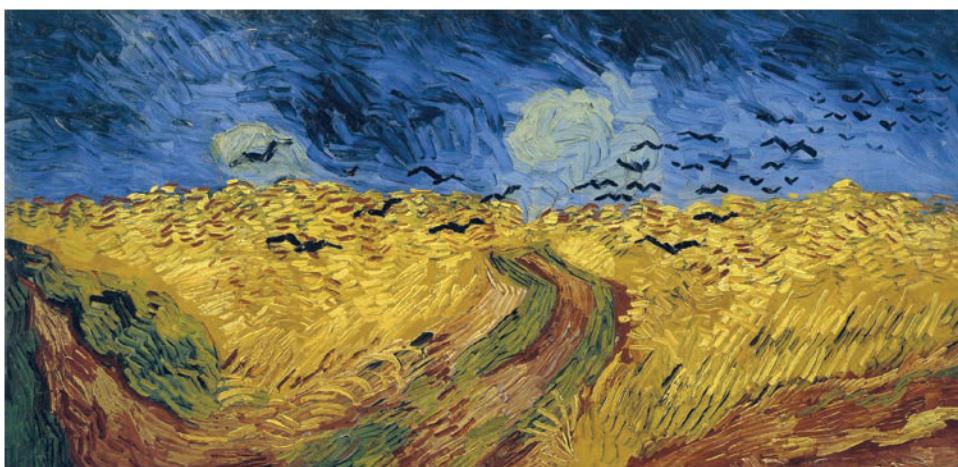
Покрет и кретање у уметничким делима

Природа и природно окружење одувек су били надахнуће уметницима за стварање. Неке природне појаве које свакодневно видимо око нас често и не запажамо или на њих не обраћамо пажњу. Кад гледамо око себе, често нам се чини да је све мирно и на свом месту. Међутим, око нас се дешава много видљивих и невидљивих кретања. На то уметници обраћају посебну пажњу.

У уметничким делима, ми зато често видимо много јасније неке призоре него у нашем свакодневном животу.

Сава Шумановић,
Пејзаж

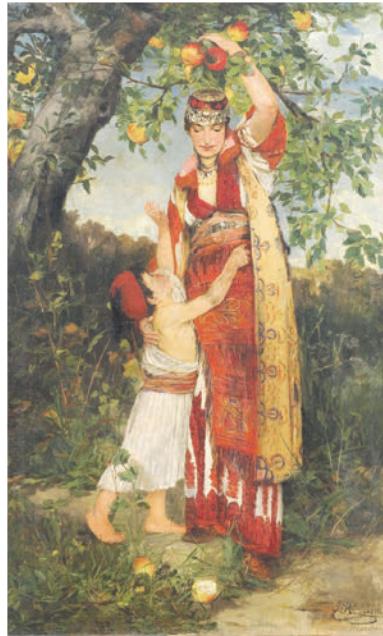
Винсент Ван Гог, Житно поље са вранама

РАЗМИСЛИ...

- Док се играш на снегу заустави се и посматрај како веју пахуљице? Потруди се да уочиш како се оне крећу кроз ваздух.
- Посматраш ли док седиш на излету, у природи, неколико тренутака с посебном пажњом како се гране и лишће њишу на ветру?
- Слушаш ли понекад њихов звук?
- Покушај да тај свој доживљај природе представиш у раду.

Иако често приказује сасвим обичан призор из нашег свакодневног живота, уметник својим надахнућем даје сасвим нов доживљај тог призора.

Ђорђе Крстић,
Груженка са дететом

Андро Хирошиге,
Пљусак

Андро Хирошиге, Путници у снегу код места Ои

ВЕЖБЕ

1. Погледај пажљиво слику Андро Хирошиге. Потруди се да и ти нацрташ људе који се крећу улицом. Одабери да ли ће дан бити сунчан, кишовит или ветровит.

ОПТИЧКЕ ИЛУЗИЈЕ

Оптичке илузије на дводимензионалној подлози

Иако ми зnamо и видимо да су то линије или облици на папиру, они нам изгледају као да се крећу. Када гледамо густо поређане таласасте линије, чини нам се да се оне покрећу, иако су нацртане на некој подлози. Поред линија, и облицима поређаним на посебан начин можемо створити утисак кретања.

Цртањем или сликањем одређених шара може се створити утисак кретања.

Такве оптичке илузије, тј. оптичке варке користе уметници у својим делима. То се данас може лако постићи нарочито употребом рачунара.

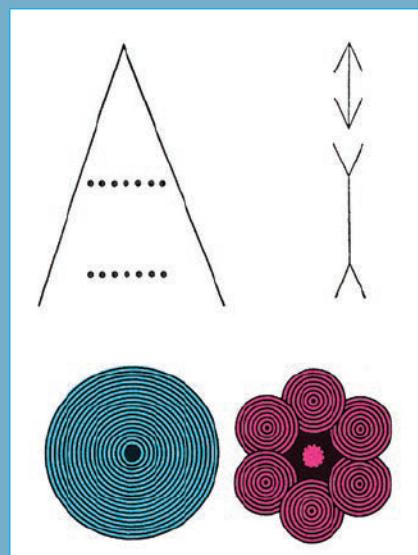

Бриџет Рајли, Фрагмент 5, 1965.

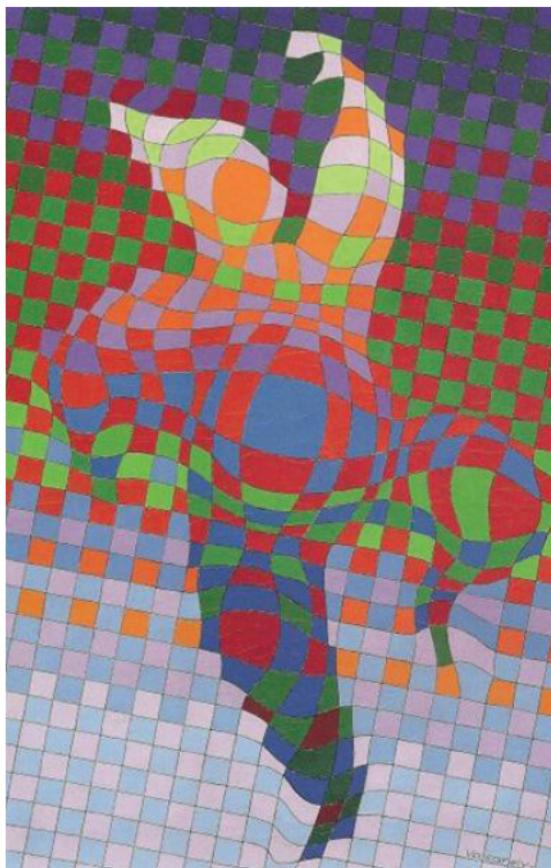
РАЗМИСЛИ...

- Потруди се да у природи уочиш неке оптичке варке?
- Пажљиво разгледај око себе и покушај да их описеш.
- Пажљиво погледај две линије од тачкица. Покушај да одредиш да ли су исте или различите дужине. Упореди такође и две линије са стрелицама. Нека свако од ученика изнесе своје мишљење. Након тога узмите лењир и измерите обе линије. Поведите разговор о томе.
- Разгледај плави и црвени круг. Какав утисак изазивају у теби, као да мирују или да се крећу?

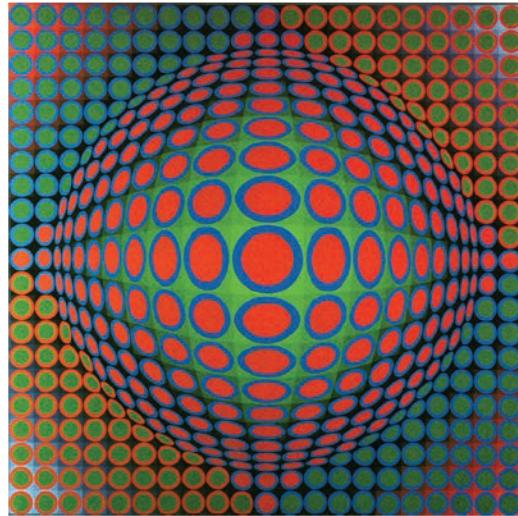

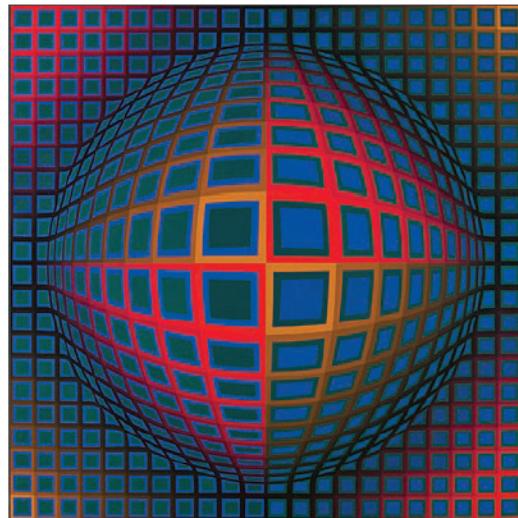
Виктор Вазарели, Паво, 1978.

Виктор Вазарели,
Харлекин, 1963.

Виктор Вазарели,
Вега, 1968.

Виктор Вазарели,
Експанзија, 1969.

1.

ВЕЖБЕ

Погледај пажљиво слике Виктора Вазарелија. Одабери једну од њих и направи рад по узору на њега. Прво нацртај, па онда обој рад.

Специјални ефекти на сцени, у филмовима, игрицама...

Данас постоје различити начини да се постигну специјални ефекти. Специјални ефекти се користе и у позоришту и на филму.

Специјални ефекти у
позоришној представи

Сцена на којој се приказује представа припрема се с посебном пажњом. За позоришну сцену користе се различити специјални ефекти. С посебним осветљењем на сцени мења се и наш доживљај позоришне представе. Такође, насликаним платнима на сцени може се створити утисак да се сцена простира у даљину.

Разним специјалним ефектима појачава се и наш доживљај саме представе или филма.

Стивен Спилберг,
Е. Т. ванземаљац, 1982.

РАЗМИСЛИ...

- Како различито осветљења сцена да утиче на наш доживљај позоришне представе?
- Какав доживљај у теби изазива када је сцена осветљена хладном (плавом) светлошћу, а какав када је осветљена топлом (жутом) светлошћу?

Специјални ефекти се нарочито користе на филму.

За снимање опасних сцена у филму користе се различити специјални ефекти. Одређена сцена се сними на сигурном месту - соби са зеленом позадином.

Након тога се помоћу рачунара уклопи у другу позадину, небо, прашуму, град са небодерима и слично, онако како видимо на филму.

Помоћу рачунарске технологије се такође праве и дигиталне игрице.

Специјални ефекти на филму

ВЕЖБЕ

1.

Распоредите се у групе од по пет ученика. Свака група ће обликовати свој сценски простор. Договорите се да свако од куће донесе неки део материјала који ће вам бити потребан за то – фолије, тканине, огледала, картон, траке, самолепљиви папир, ЛЕД траке, селотејп у боји и друго. Одаберите причу и један призор из те приче. Затим направите сценски простор за то. На крају, направите изложбу свих радова.

НАУЧИЛИ СМО ДА...

Простор је свуда око нас. Постоје затворени и отворени простори.

И затворени и отворени простори у којима људи живе треба да буду чисти и уређени и добро организовани. Простори се могу оплеменити и постављањем разних уметничких дела.

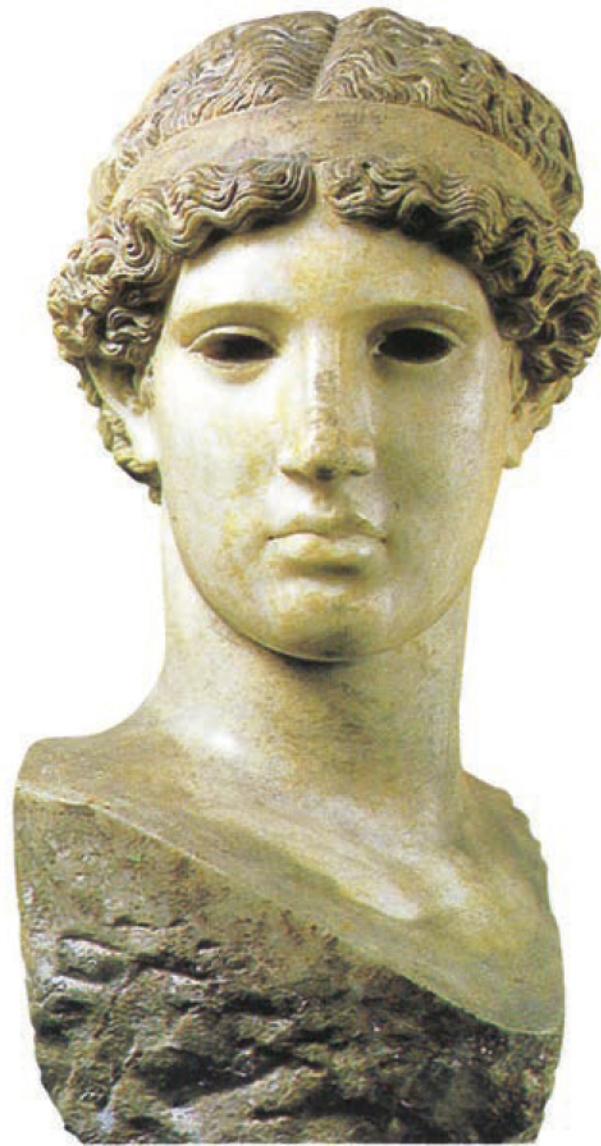
Композиција је распоред делова у једну повезану целину.

У природи и природном окружењу дешавају се различита видљива и невидљива кретања.

Цртањем или сликањем одређених шара може се створити утисак кретања.

Други део

ОБЛИК И ОБЛИКОВАЊЕ

СВОЈСТВА МАТЕРИЈАЛА

Својства материјала за ликовно обликовање

Постоји много врста материјала за ликовно обликовање. Али ипак их можемо по основним својствима поделити у две групе – тврде и меке.

Тврди материјали су камен, дрво, кост и слично.

Својства тврдих материјала су тврдоћа, постојаност, отпорност на временске услове...

Камен

Дрво

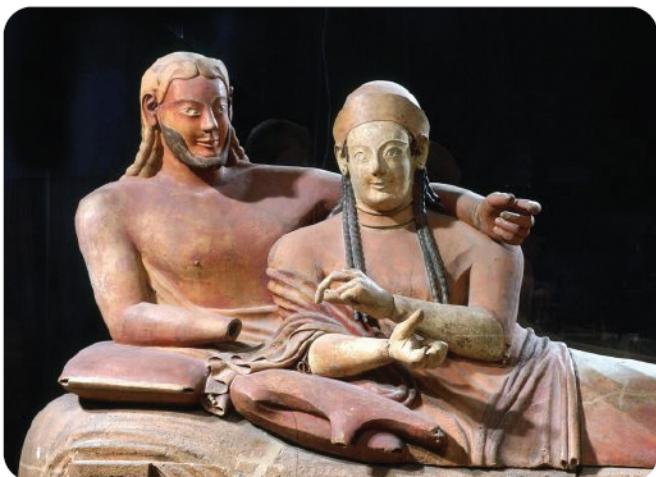
РАЗМИСЛИ...

- Која су основна својства камена, а која дрвета?
- Иако су оба тврда материјала, по чему се разликују?

Меки материјали су глина, гипс, глинамол и слично.

Својства меких материјала јесу мекоћа, растворљивост, еластичност, ломљивост и слично. Меки материјали мешају се с водом да би могли да се обликују. Од меких материјала рад се обликује додавањем и одузимањем масе.

Приликом рада с меким материјалима као алатке за обликовање могу се користити дрвца, пера, штапићи од дрвета или пластике, жице и слично.

Глина

Гипс

Алат за обликовање

ВЕЖБЕ

- Неколико поклопаца од чаша за јогурт опери, осуши и припреми их за обраду. Направи подлогу од неколико слојева новинског папира. Затим, стави поклопац на ту подлогу и тупом оловком или дрвцетом утискивањем направи рад. Тема по слободном избору.

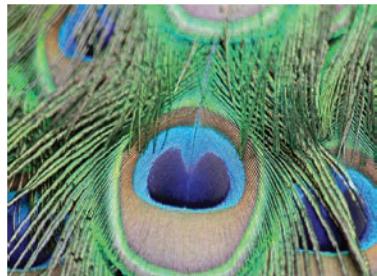

Изглед материјала - природне и створене текстуре

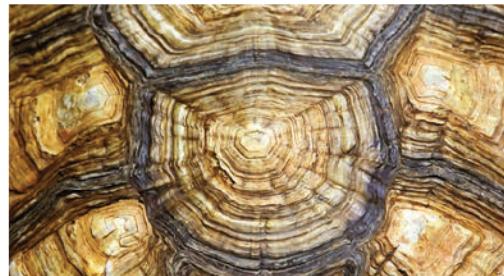
Текстура је изглед површине неког облика.

Она може да буде глатка или храпава, сјајна или без сјаја (мат).

Текстуре на скулптури и грађевинама можемо додирнути и осетити. Текстуре можемо приказати и цртежом или slikom.

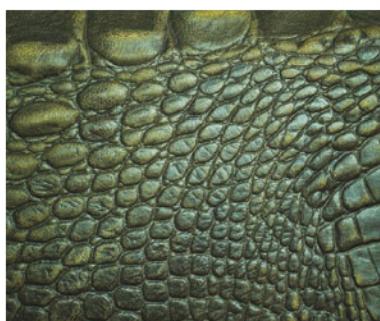
Паун

Корњача

Риба

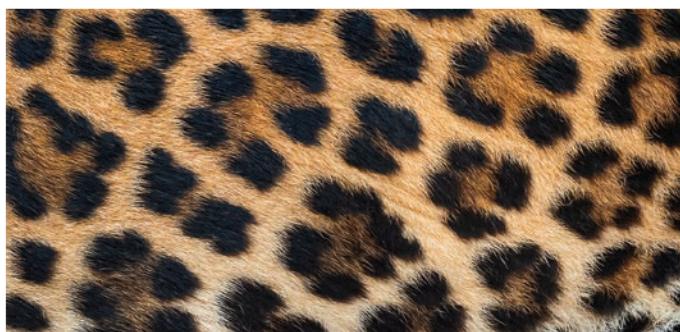
Крокодил

Слон

Папагај

Леопард

РАЗМИСЛИ...

- Да ли можемо да доживимо текстуру неке површине и ако је не додирнемо?
- Потруди се да уочиш барем три храпаве и три глатке текстуре у свом природном окружењу. Након тога пронађи и додирни неколико листова. Описи доживљај.

Текстуру одређује пре свега материјал од којег је неко дело направљено – камен, дрво, глина, метал, пластика.

Поред тога текстуру прави и сам уметник. Уметник у једном материјалу, на пример камену или дрвету, може направити глатку или храпаву текстуру, сјајну или без сјаја.

Василиј Кандински,
Комплексност – Једноставност

Коста Миличевић,
Предо са Крфа

ВЕЖБЕ

1. Прикупи, очисти или опери различито лишће, гранчице, комадиће тканине, картона, канапа, згужвани папир, вуницу и слично. Направи рад лепећи ове елементе на картон. На крају све премажи белом бојом. Погледај и опиши каква је текстура твог рада.
2. Од глине или глинамола направи ћуп. Користећи оловку, дрвце или дрвени штапић, урезивањем и утискивањем направи текстуру. Комбинуј храпаву и глатку текстуру.

ТЕХНИКЕ

Однос материјала, ликовне технике и идеје

За ликовни рад битан је однос материјала, ликовне технике и идеје.

Акварел је техника сликања воденим бојама на папиру. Користимо водене боје и папир као подлогу да насликамо рад.

Водене боје и папир су материјали за рад, а акварел је техника или начин рада. За саму технику важно је какве материјале употребљавамо.

Раул Дифи, Воз у станици

Емил Нолде, Пјер и бели љиљани

Акварел ће бити другачији ако се ради на сувом или на влажном папиру, на глатком или храпавом. У акварелу се боје мешају с пуно воде, па је нанос боје прозiran. У акварелу се често види и део беле подлоге.

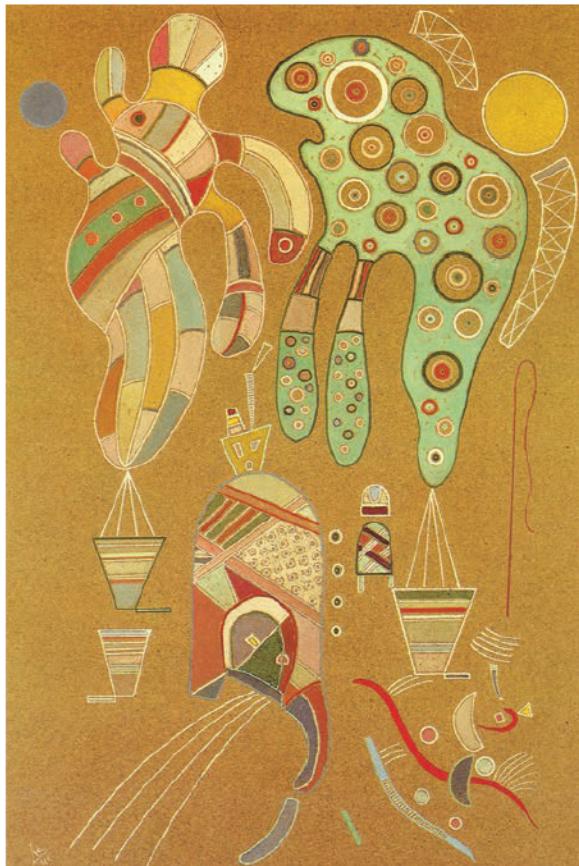
РАЗМИСЛИ...

- Како се водене боје разливају на глатком а како на храпавом папиру? Размисли и дај своје мишљење. Након тога провери то на различитим подлогама и бојама.

Гваш је техника сликања воденим бојама али с додавањем густог наноса беле боје.

У техници гваша нанос боје је густ и непрозиран. За разлику од акварела, где су боје прозирне, у гвашу су боје непрозирне, а читава подлога прекривена је бојом.

Василиј Кандински,
Без назива, гваш

Анри Матис,
Море, гваш на
исеченом папиру

ВЕЖБЕ

1. Уради два акварела. Први уради воденим бојама на сувом папиру. За други прво окваси папир, па онда уради рад воденим бојама. Упоредите радове и поведите разговор о томе.

Производи уметничких заната

Уметнички занати су разноврсни. Они су веома цењени и данас, без обзира на то што постоји индустријска, масовна производња.

Производи уметничких заната су истовремено и корисни и лепи.

Уметнички занати су се развили из старих традиционалних заната. И данас се људи баве различитим уметничким занатима, не само на селу, већ и у граду.

Шешири

Минђуше, Србија

Радулов прстен,
14. век

Традиционална
јапанска лутка

Пиротски Ћилим

РАЗМИСЛИ...

- Колико је значајно сачувати старе традиционалне занате? Традиционални занат печења глинених посуда, односно грнчарије сачуван је у Ужицу, где постоји ликовна колонија Злакуса. Ту се посуде од глине праве и пеку на начин на који се то радило још у камено доба. Какав осећај то у нама изазива данас, у модерно доба?

Прављење грнчарије један је од настаријих заната. То су посуде од печене глине различитих облика. Осим што те посуде служе за чување и припремање хране и пића, оне се и посебно украсавају.

Производи грнчарства као уметничког заната јесу посуде које су обликоване тако да се њима човек служи, али и да буду лепе.

Грнчарија се често назива и народна керамика. Грнчарски занат постоји у Србији још од давних времена. Овај занат био је веом значајан јер су се посуде од печене глине користиле у свакодневном животу за кување и печење хране, за чување и преношење хране и пића, за служење хране...

Душан Јанковић, ваза

Столица,
дуборез

Хаљина, Косово,
средина 19. века

ВЕЖБЕ

1. Направи прстен од глине или глинамола с великим кругом одозго. На њему урезивањем нацртај неку шару или облик.
2. Направи посуду од глине. Пре рада размисли и одлучи за шта ће да служи – за чување хране или пића. Потом размисли какав облик би био погодан за чување хране, а какав за чување пића. Онда обликуј посуду и на крају је украси. Користи дрвце, штапић, згужвани папир, дугмиће и слично да утискивањем у влажну глину направиш шару на посуди.

Уметнички пројекти рециклаже

У модерно доба јавило се велико нагомилавање разних ствари.

Произведени су многи нови индустријски материјали. Неки од њих чак и веома загађују нашу животну околину.

Зато су уметници у наше доба почели да праве дела за чију израду користе те одбачене предмете и материјале. Уметници желе да помогну да се сачува природна средина. Зато они праве пројекте у којима прикупљају отпадне материјале и предмете. Уметници праве и уметничка дела од предмета за рециклажу.

Бранислав
Николић,
Градско
огледало, 2017.

Моафак Макхул, мозаик, Дамаск,
Сирија

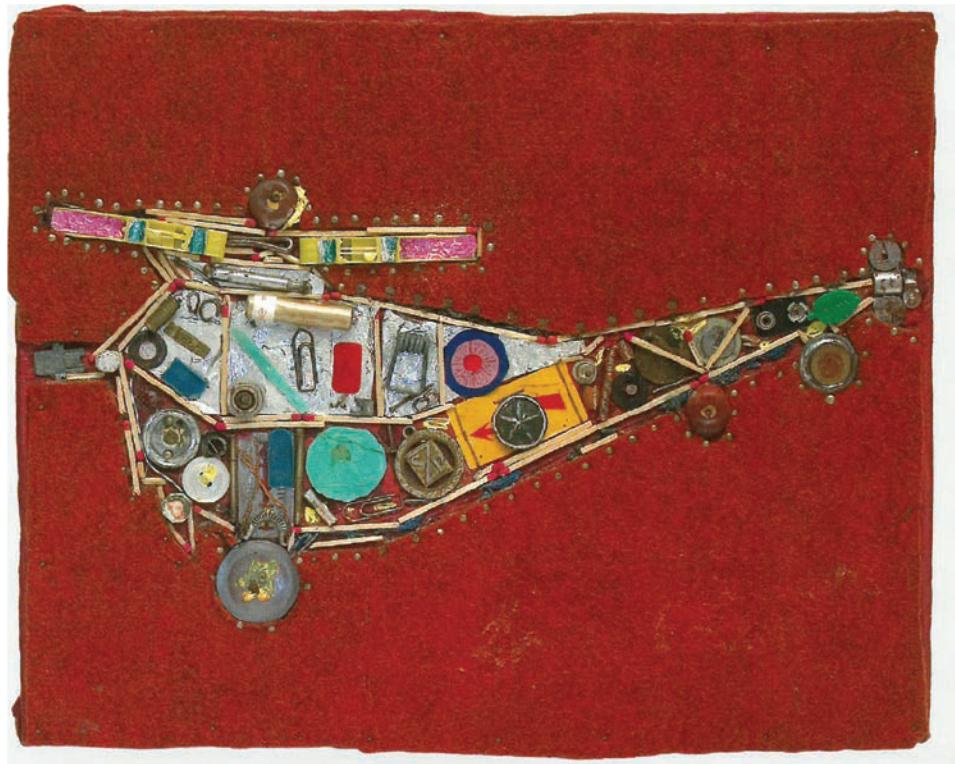
Роберт Бредфорд,
Пас, 2002.

РАЗМИСЛИ...

- На који начин би могао/могла у свакодневном понашању да допринесеш очувању животне средине?

Хеликоптер направљен од одбачених ствари заједнички је рад тројице дечака. Рад је добио Прву награду на 13 дечијем окотбарском салону у Музеју примењене уметности у Београду 1976. године, и уврштен је у музејску збирку. Од разних одбачених ситница направљен је јасан облик хеликоптера, али и занимљива унутрашња структура

Драган Јанковић, Драгољуб Јовичић и Томислав Стошић (14 година),
ликовни педагог Стојанка Брајовић, Хеликоптер, 1976.

ВЕЖБЕ

1. Од одбачених делова разних предмета из твог окружења направи неку животињу по свом избору. Пре почетка рада потруди се да уз помоћ укућана све то опереш и очистиш. Такође када завршиш рад, потруди се да иза себе све оставиш срећено и чисто.
2. Заједно с ученицима из одељења осмислите акцију прикупљања неког отпадног материјала – лименки, пластичних кеса и слично. Поставите у школско двориште неколико кутија или кошара за прикупљање. Поделите се у групе по троје – два дечака и једна девојчица, или две девојчице и један дечак. Нека свака група смисли један слоган о чувању и заштити животне средине. Затим то напишите краснописом на листу блока и залепите на дебљи картон. Потрудите се да прибавите дрвене или пластичне штапове на које ћете залепити те радове. Када завршите, поставите их у школско двориште тако да направите једну композицију од њих.

КОМПОЗИЦИЈА

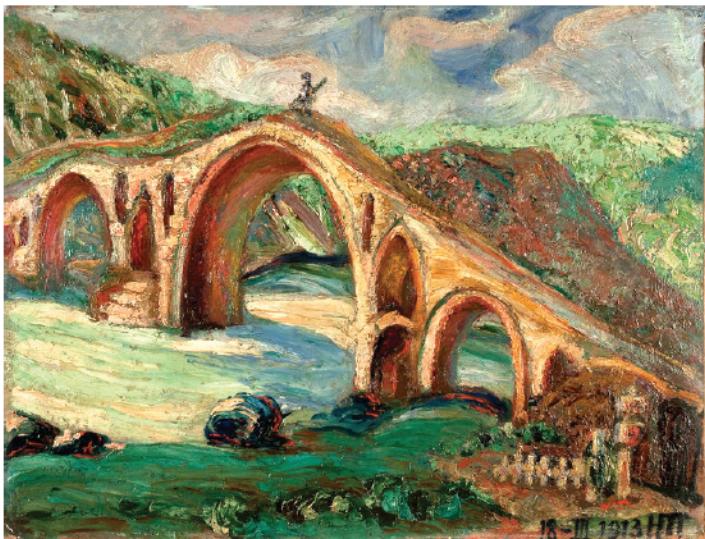
Дводимензионалне и тродимензионалне композиције

Ликовна култура има свој језик. Ликовни језик чине ликовни елементи. Основни ликовни елементи су тачка, линија, површина, облик, боја, текстура, светлина, смер и величина (кретања). Распоредом ликовних елемената добија се ликовна композиција. Ликовну композицију ствара уметник.

Композиција је састав више делова у једну осмишљену целину.

Компоновати значи створити целину од више делова који су међусобно повезани.

Распоредом ликовних елемената могу се компоновати дводимензионалне или тродимензионалне композиције.

ДВОДИМЕНЗИОНАЛНА
КОМПОЗИЦИЈА

Надежда Петровић,
Везиров мост

Када се ликовни елементи компонују на некој површини, то је дводимензионална композиција. Подлога може бити папир, платно, кожа, пергамент, стакло, зид... Дводимензионана композиција има висину и ширину, и она се гледа само с једне стране.

РАЗМИСЛИ...

- Када гледаш људе дуж улице изгледају ли као да су исте или различите величине?
- Како се гледа слика на зиду, а како скулптура у простору?

Када се композиција ради од облика у простору, то је тродимензионална композиција. Тродимензионална композиција може се обликовати од различитих материјала, глине, гипса, дрвета, камена, метала, различитих делова одбачених предмета.

Тродимензионалне композиције имају висину, дужину и ширину. Зато се тродимензионална композиција може обилазити и гледати са свих страна.

ТРОДИМЕНЗИОНАЛНА
КОМПОЗИЦИЈА

Хенри Мур,
Краљ и краљица

ВЕЖБЕ

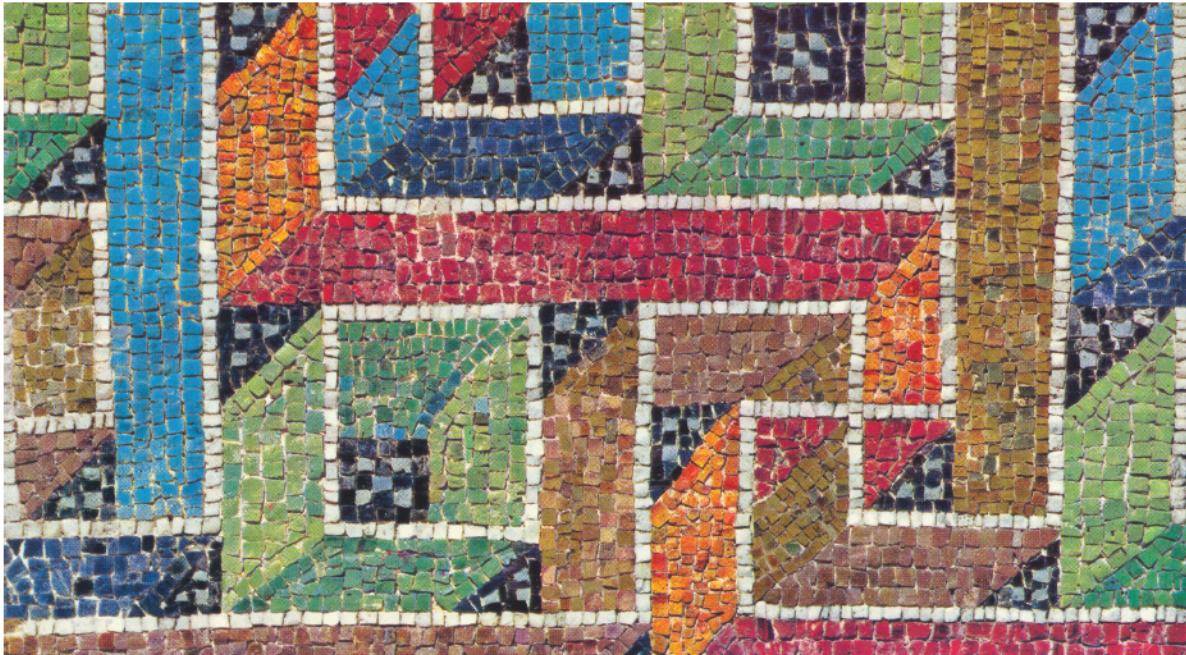
- Поделите се у шест група. Свака група нека узме по један лист из блока 5 или, ако је могуће, папир већих димензија. Означите сваки папир бројевима од 1 до 6, тако да су они на дну 1 и 2, изнад њих 3 и 4, и на врху 5 и 6. Пре почетка рада направите скицу тако да школа буде приказана на врху, у пољу 6. Остале папире обојите као зелену површину дворишта и у њима насликајте ученике током одмора. Водите рачуна које ће величине бити фигуре које су далеко од нас у простору, а које ће величине бити оне које су ближе нама. На крају спојите рад од свих шест делова, тако што ће на дну бити спојени 1 и 2, изнад њих 3 и 4, а на врху 5 и 6. Поставите рад на зиду у ученици или у школском холу. Заједнички дајте назив раду, напишите га на малом картончићу и залепите га на зиду испод рада.
- Осмисли тему по слободном избору. Затим, из старих новина и часописа исечи ликове и предмете који се уклапају у твоју тему. Распореди их и залепи на лист из блока, тако да направиш композицију. Потруди се да они заједно делују као једна повезана целина.

ОРНАМЕНТ

Традиционална и савремена употреба орнамената

Људи су одувек имали потребу да украсе предмете које користе. Осим предмета које користе у свакодневном животу, људи укравашавају и просторе у којима бораве, као и фасаде зграда.

Орнамент је украс у виду шаре.

Византијски мозаик, Равена

Орнамент или шара може се правити од геометријских или природних облика – биљака или животиња. Да бисмо направили орнамент, потребно је да неке облике понављамо у одређеном ритму.

РАЗМИСЛИ...

- Чему служи вез на постельини или прекривачу, само за украс, или има и своју сврху?
- У народној традицији скоро свих народа постельина увек има неку врсту веза. Када је постельина једнобојна или сва шарена, да ли можемо одредити која страна иде горе (до лица), а која доле (до ногу)?

Орнамент можемо нацртати, насликати или обликовати на скулптури или грађевини.

Од давнина су људи, осим посуђа, орнаментом укравшавали и многе друге предмете које су користили, као што су одећа, прекривачи, постељина, намештај. И у савремено доба човек такође укравша предмете које користи за свакодневну употребу.

Зидна декорација, Иран,
почетак 20. века

Куран, Сарајево, 1067–1657.

Душан Јанковић,
хаљина, жакет,
шал, 1927.

ВЕЖБЕ

1. Користећи папир на квадратиће или милиметарски папир, направи орнамент за своју омиљену мајицу.
2. Нацртај и обој шару – орнамент за свој прекривач или постељину.
3. Исеци лист из блока по мери свеске. Размисли и потруди се да насликаш орнамент који је у духу наслеђа твог краја. Затим га налепи на корице свеске. У њој записуј утиске који су за тебе значајни.
4. На листу из блока нацртај свој радни сто. Затим га осликај. Осмисли неку шару. Размисли где ће се шара најбоље видети, не само када је сто празан – већ и када ти седиш и радиш за њим.

НАУЧИЛИ СМО ДА...

Материјали за ликовно обликовање деле се у две основне групе – тврде и меке материјале.

Сваки материјал има своју текстуру. Текстура је изглед површине неког облика.

Производи уметничких заната су истовремено и корисни и лепи.

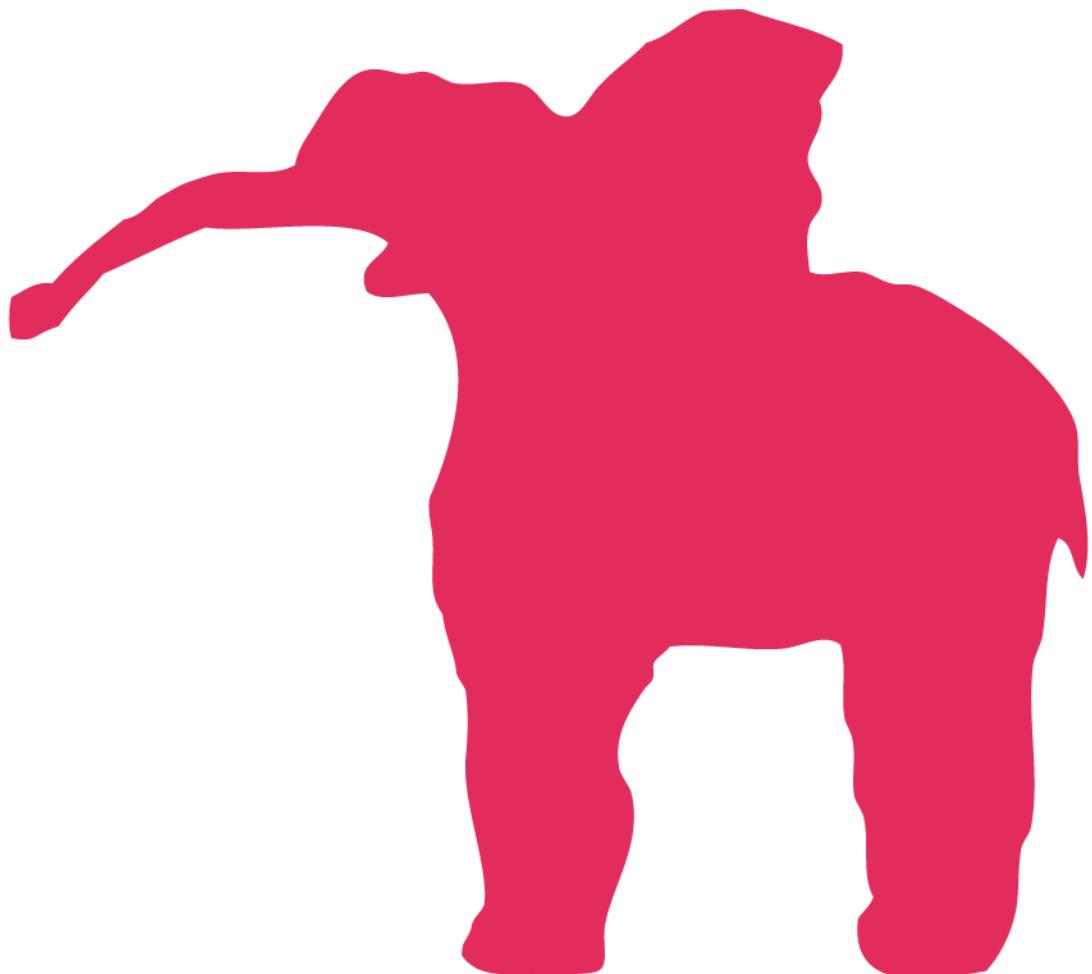
У модерно доба уметници праве уметничка дела од одбачених ствари и предмета за рециклажу.

Композиција може бити дводимензионална и тродимензионална. Дводимензионалне композиције имају висину и дужину. Тродимензионалне композиције имају висину, дужину и ширину.

Орнамент је украс у виду шаре. Може се правити од геометријских или природних облика.

Трећи део

СПОРАЗУМЕВАЊЕ СЛИКОМ, РЕЧЈУ И ЗВУКОМ

ГОВОР ТЕЛА

Однос вербалне и невербалне комуникације

Вербална комуникација је споразумевање речима. Речима се може споразумевати усмено – говором или писано – написаним речима.

Невербална комуникација је споразумевање у ком се не користе речи. За невербално споразумевање користе се гестови, израз лица, поглед, начин држања тела. Њима можемо изражавати и размењивати осећања, расположења, жеље, намере, мишљења и ставове.

РАЗМИСЛИ...

- Различити народи имају различите језике. Које су предности, а који су недостаци споразумевања речима?
- Која је предност невербалног споразумевања? Који су недостаци таквог споразумевања?
- Поразговарајте о томе на часу.

Осим вербалне, за људе је веома важна и невербална комуникација. О томе говори и наше понашање док говоримо. Често наши покрети, израз лица или положај тела много јасније показују наше расположење и став, него саме речи.

Али човек је и умно биће. Од свих бића на земљи само човек има ум. Зато само он може да „умује”, односно да мисли и да изражава своје мисли речима – говорењем или писањем. Речима човек може да изрази и своју најузвишенију мисао и најдубље осећање.

Нећу!

Извини.

Слајем се.

ВЕЖБЕ

1.

Поделите се у групе по четворо. Двоје из групе нека пред таблом, без речи, само гестовима и изразом лица, представе „Неочекивани сусрет пријатеља“. Друго двоје из групе нека телефоном направе неколико фотографија сусрета. Затим заједно погледајте и одaberите фотографију на којој се најјасније види да је реч о неочекиваном сусрету пријатеља.

Поглед, израз лица, држање тела, гест и кретање

Људи се могу споразумевати на разне начине. Човек може другим људима пренети поруку без речи – изразом лица, гестом и положајем тела. На тај начин може се испричати и цела прича без иједне речи.

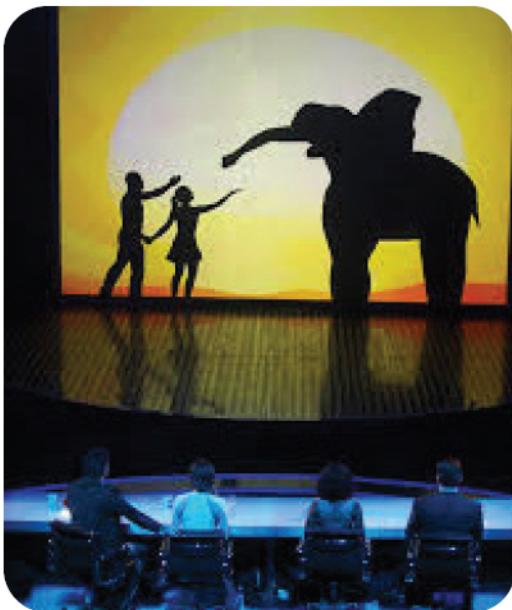
Погледом, изразом лица, гестовима или положајем тела можемо много рећи у свакодневном споразумевању с људима око себе. То се, такође, веома користи у ликовној уметности, позоришту и на филму.

РАЗМИСЛИ...

- Како се у игри сенкама постиже величина неке сенке?
- Испоробај како на величину сенке утиче удаљавање, а како приближавање зиду или платну на којем се види сенка.

Игра сенки је још један занимљив вид преношења осећања, расположења и идеја. Људи су развили посебну врсту изражавања само сенком. Тиме се баве специјалне позоришне групе. Они од сенки праве слике. Игром сенки они преносе осећања и расположења ликова у одређеној представи, иако ту нема ни погледа, нити израза лица.

ВЕЖБЕ

1. Нацртaj и обоj неколико портретa истe особe с различитим изразима лица.
2. Користeћи лампу и платно, направите представу „Разигране сенке“. Поделите се у неколико група, у договору с наставником. Једна група држи платно и лампу, коју помера ради постизања различитих ефеката. Друга група глуми и прави игру сенки. За то време, трећа група производи звучне ефекте – гласом, музиком или звуковима. Четврта група телефоном снима цело извођење, али из неколико различитих углова. На крају, погледајте снимке и поразговарајте о извођењу. Наведите шта је успешно изведено, а шта је лоше изведено и објасните зашто.

ТУМАЧЕЊЕ ВИЗУЕЛНИХ ИНФОРМАЦИЈА

Визуелне карактеристике биљака, животиња и природних појава

У природи постоји пуно разноврсних облика. Облици у природи су различитих боја, шара и текстура. Ако обратимо пажњу, уочићемо да нам ти облици, њихове шаре, боје и текстуре преносе неку поруку. То можемо уочити у разним појавама у природи. Црвено небо нам најављује, то јест преноси поруку да ће бити ветра. Тамни, сиви облаци на небу најављују нам кишу.

Црвено небо

Сиви облаци

Такође, и облици, боје, шаре и текстуре на животињама и биљкама саопштавају нам неке поруке.

Цветови својим облицима, изгледом и бојама привлаче пажњу не само човека него и других животних бића. Лепота и боје цветова привлаче пчеле, које су им потребне за опрашивање.

РАЗМИСЛИ...

- Зашто су неке животиње упадљивих и јарких боја, а неке се потпуно уклапају у природно окружење у којем бораве?

Лавови имају велику главу са густом и тамном гривом. Грива лаву служи да другим животињама „поручи“ како је он снажан и страшан. Али, такође, грива служи и као порука лавицама јер их густа и тамна грива привлачи.

Зебра има карактеристичне црно-беле пруге на свом телу. Црно-беле шаре штите зебре од уједа мува и других инсеката. Зебре имају тање крзно од других животиња, па им је ујед мува веома болан. Иако су шаре на зебрама увек различите, занимљиво је да су црно-беле пруге увек најгушће на ногама, зато што их муве највише нападају.

Постоје неке врсте лигњи, као што су карипске гребенске лигње, које се „споразумевају“ мењањем боја и шара.

Рогови на глави јелена, као и грива на лавовској глави, служе да заплаше друге мужјаке, али истовремено и да оставе утисак и привуку женке.

ВЕЖБЕ

1. Насликај само бојом, без цртања, неку животињу која је толико слична природној околини да јој се „само очи виде“.

Знаци и симболи

Сликом се могу преносити различите поруке и идеје. У нашем свакодневном окружењу срећемо се непрестано с много разних слика – порука.

Застава српске револуције
1804. година

Застава Краљеве гарде,
1904. година

Застава Републике Србије

Војник српског козачког
пуча, 1813. година

Српски војник и каплар,
1830. година

Артиљеријски поручник,
1942. година

РАЗМИСЛИ...

- Које све униформе знаш?
- Како на основу униформе можемо да закључимо о којем је занимању реч?
- Када се народна ношња носила у прошлости, а у којим приликама се носи данас?

Можемо само да замислимо колико слика – порука свакодневно примимо из нашег окружења. Зато је битно да се, када год нешто видимо, запитамо – шта ово значи? Али такође – какву поруку нам ово носи?

ВЕЖБЕ

1.

Потруди се да пронађеш како изгледа ношња из твог краја. Затим нацртај девојчицу и дечака у њој и, на kraју, све обој.

Портрет и аутопортрет

Од најранијих ликовних приказа, лик човека био је посебно занимљив за цртање, сликање и вајање. И данас, на почетку 21. века, лик човека инсипирше разне уметнике.

У представама портрета уметници не желе само да постигну сличност већ теже да истакну особине те личности. Осим портрета појединачних личности, могу се правити и групни портрети.

Поред представљања лика других људи, уметници приказују и себе. Када уметник прикаже самога себе у неком уметничком делу, то се назива аутопортрет.

На аутопортрету уметник ликовним средствима „описује“ себе – свој изглед, своју личност и своју нарав.

Приказ човека назива се портрет. Портрет може да буде приказ само главе или целе фигуре човека.

Душан Јовановић Ђукин,
Портрет краља Петра

Надежда Петровић, Портрет Циганке

РАЗМИСЛИ...

- Када би цртао/цртала све другаре из одељења, на шта би обратио/обратила пажњу да би и други ученици могли да препознају ко је ко?
- Шта је потребно приказати (боју косе, очију) да би се представило оно што ту особу чини посебном? Да ли је често насмејана? Или је можда повучена и замишљена? Да ли је добронамерна? Или је мрзовољна? Покушај то да уочиш.

Франс Халс, Официри

Осим портрета поједињих личности, могу се правити и групни портрети.

Поред представљања лика других људи, уметници приказују и себе. Када уметник прикаже самога себе у неком уметничком делу, то се назива аутопортрет.

На аутопортрету уметник ликовним средствима „описује“ себе – свој изглед, своју личност и своју нарав.

Рембрант ван Ријн, Аутопортрет

ВЕЖБЕ

1.

Пажљиво посматрај лица својих другара из разреда, а онда одабери друга или другарицу и уради његов/њен портрет. На крају објасни зашто си одабрао/одабрала баш њега/њу? Шта си уочио/уочила на њиховом лицу, које расположење?

СЛИКА, ТЕКСТ, ЗВУК

Кратки анимирани филмови, рекламе, билборди

У савременом добу се јавне поруке преносе на разне начине – slikom, tekstrom i zvukom.

Данас се јавне поруке преносе путем новина, радија, телевизије и филма, али и обавештавањем рекламама, плакатима и билбордима.

Од настанка људске заједнице, људи су преносили поруке једни другима јавним путем. То је у почетку било преко разних записа у камену, који су постављани у јавни простор, да би их сви могли видети. Такви примери саопштавања јавних порука дуго су и пажљиво обликовани. Она се сада налазе у музејима као значајна дела која се чувају за будућност.

РАЗМИСЛИ...

- Које су добре, а које лоше стране бројних јавних порука данас?
- Билборди су великих димензија. Коме је намењена порука која се налази на њима?
- Велики број билборда свакако утиче на наш доживљај лепоте града? А природног окружења? Покушај да уочиш и објасниш на који начин.

Данас постоје многи начини да се саопште јавне поруке. Пошто се јавне поруке преносе путем слика, речи и звукова свуда око нас, скоро да смо „бомбардовани“ огромним бројем јавних порука.

То може да буде корисно јер поруке допиру до великог броја људи. Такође, то је добро зато што имамо могућност да се преко тих јавних порука обавестимо о многим стварима и догађајима.

Поред велике користи од таквих јавних порука, треба имати у виду да неке од њих нису увек добронамерне. Зато је веома важно да се потрудимо да разумемо шта одређена порука значи и да научимо да не треба да прихватимо све што се рекламира, нити да усвојимо као поруку.

Увек је неопходно да сами размислимо о ономе што нам преноси одређена порука и да сами поставимо питања: какву поруку нам шаље ова реклама? Да ли је она добонамерна или није? На шта она упућује? Да ли нас подстиче да будемо бољи? Да ли доприноси развијању мира и слоге међу људима? Утиче ли на одговорнији однос према заштити и чувању нашег природног окружења и слично.

ВЕЖБЕ

- Направите у разреду „скицу“ за свој заједнички анимирани филм. Прочитајте гласно у разреду причу Јежић, из овог Уџбеника, на стр. 59. Затим заједно поделите причу на 15 делова, и напишите шта се дешава у сваком од њих. Издвојте и напишите на једном папиру све ликове из приче – јежића, стару веверицу, зечиће, свраку с повређеним крилом. Договорите се да неколико ученика прво наслика све ликове из приче. Узмите затим листове из блока бр. 3. Распоредите се у групе по двоје, тако да свака група црта и слика једну сцену из приче од 1 до 15. Потрудите се да, поред приказа лепоте шуме и ликова из приче, пренесете и поруку ове приче. На крају направите изложбу распоређујући радове од 1 до 15. Поведите разговор о томе да ли се ова прича може јасно „прочитати“ из слика – ваших радова. На крају свака група нека предложи назив филма. Разговарајте и заједнички одаберите који би назив био најбољи за ваш заједнички филм.

Лепо писање – плакат, позивнице, честитке

Моћ писања једна је од особина по којој се човек разликује од животиње. Записивање мисли даје човеку могућности да усавршава и себе и друге.

Човек је рано развио вештину лепог писања, која се зове краснопис. Краснопис или калиграфија је вештина која се употребљавала кроз историју за записивање разних значајних мисли.

Само исписивање лепих слова изазива у нама пријатност и задовољство. То је зато што лепо писање захтева време јер се слова, која таласасто теку у једну повезану целину, пажљиво исписују.

Похвала

РАЗМИСЛИ...

- Када добијеш честитку, која те више обрадује – штампана честитка или она написана краснописом? Објасни зашто.

Радосћ стварања

Изложба радова ученика
тројег разреда ОШ „Никола Тесла“

9-29. мај 2020.
Хол ОШ „Никола Тесла“, Београд

Плакат и позивница

Позивамо Вас на свечано отварање изложбе Радосћ стварања

ученика тројег разреда
ОШ „Никола Тесла“

9. маја 2020. у 19 часова

у холу ОШ „Никола Тесла“ у Београду
Изложба ће трајати до 29. маја 2020. године

ВЕЖБЕ

1. Размисли, која је најлепша и најдрагоценја реч. Напиши красноресом „Најлепша реч – _____“ и одабрану реч. Насликај шару – орнамент по ивицама рада. Користи четкицу и боју, или фломастере широког равног врха. Образложи зашто мислиш да је баш та реч најлепша и најдрагоценја.
2. Направите заједнички плакат за једну школску акцију заштите природе. Пре свега, сmisлите тему за плакат. Затим се поделите у неколико група. Једна група припрема ликовни материјал који ће се наћи на плакату (из новина и часописа). Друга група припрема слоган – главну поруку. Трећа група припрема податке – датум и место одржавања и исписује га красноресом. Одaberите формат папира 100 x 70. У техници колажа направите плакат. Текст напишите красноресом користећи дебљу четкицу и боју или фломастере са широким врхом.

НАУЧИЛИ СМО ДА...

Људи међусобно комуницирају, односно споразумевају се речима, али и погледом, изразом лица и покретима тела. Када међусобно комуницирају речима, то је вербална комуникација, а када се споразумевају без речи је невербална комуникација.

Игром сенки, иако ту нема ни погледа, нити израза лица, могу се изразити и преносити осећања и расположења у представи.

Изглед ствари, такође, преноси различите поруке и идеје – као што је то случај са грбом, заставом, народном ношњом и униформом.

Изглед, односно визуелне карактеристике природних појава и животих бића саопштавају неке поруке.

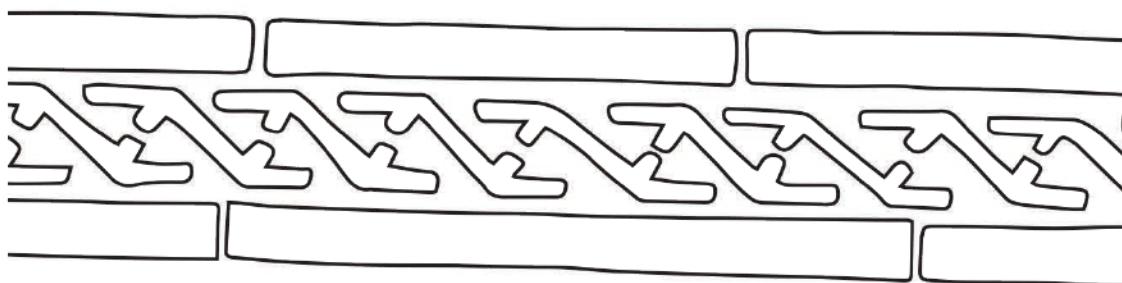
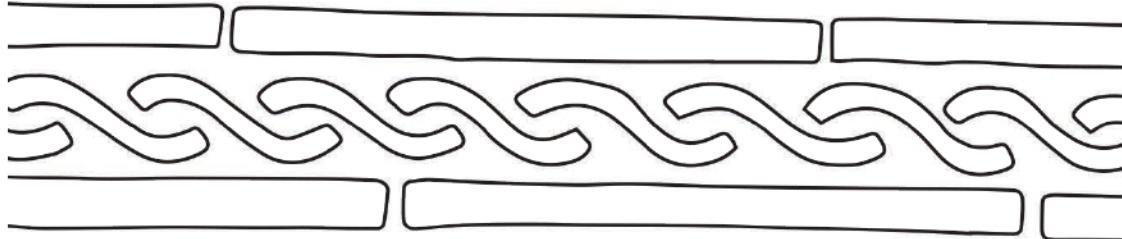
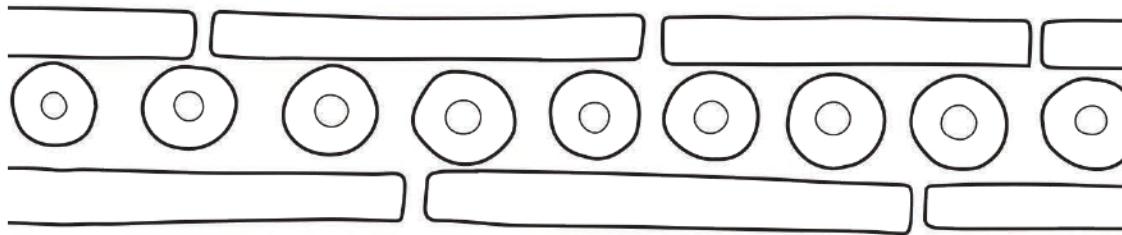
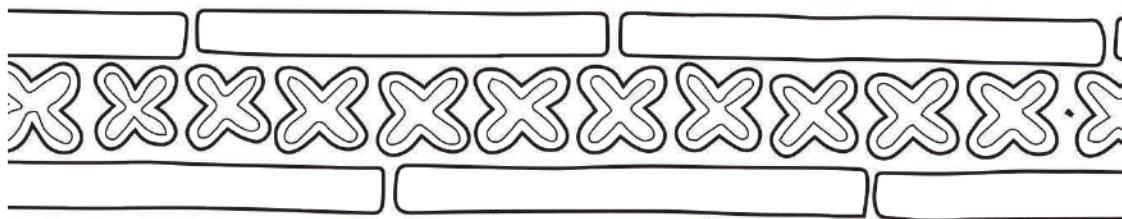
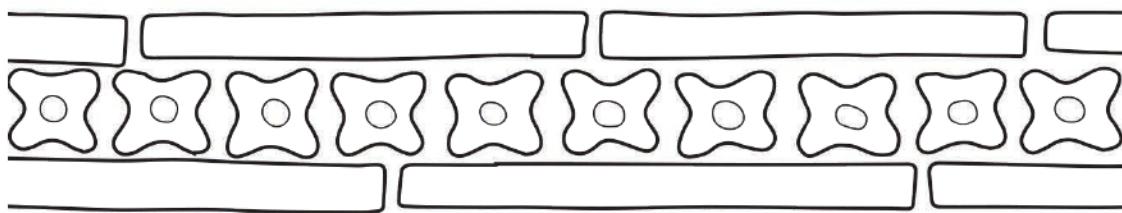
У уметности се приказ човека назива портрет. Портрет може бити приказ само главе и целе фигуре човека. Портрети могу бити појединачни или групни. Када уметник прикаже самога себе, то се назива аутопортрет.

У савремено доба, се јавне поруке преносе сликом, текстом и звуком – путем новина, радија, телевизије и филма, али и путем реклама, плаката и билборда.

Моћ писања је једна од особина по којој се човек разликује од животиње. Вештина лепог писања зове се краснопис или калиграфија.

ДОДАТНИ МАТЕРИЈАЛ ЗА РАД

ЈЕЖИЋ

Био једном један јежић. Обичан: мали, сив и бодљикав. И био је тужан, зато што је живео потпуно сам. Јежић није имао ни родбину, ни пријатеље. Одгајио га је стари дека – јеж који је заповедио унуку да добро запамти неколико правила. Прво је: треба сам да се стара о себи и да ни на кога не рачуна. Друго је: не сме тек тако да траћи време. И треће је: ти си сив и бодљикав, зато никоме ниси потребан.

Јежић је живео по овим правилима. Није се играо с другим животињама и није одлазио у госте. С комшијама је разговарао само пословно. Ни шумом није шетао тек тако – јер је требало да се брине за себе. Јежић је знао да ће после топлог лета и јесени која обилује плодовима доћи хладна зима са пуно снега. А зими је најстрашнија ствар да остане без хране. Зато је све слободно време трошио на то да направи што веће резерве. Јежић је у шуми био најбољи у брању печурaka и плодова, проналазећи их чак на најскривенијим местима. Код куће их је сушио и ређао на полице. Понекад је доносио дивље јабуке из старог воћњака и зрна пшенице с поља. Резерве су расле из дана у дан. И једном је јежић зачуђено приметио да му је остава пуна. „Сад нећу пропasti у току зиме“ – помислио је. Али је за сваки случај одлучио да направи резерве још и у соби. За то му није требало много времена и ускоро је постало јасно – не треба да прави више никакве резерве, а не би имао ни где да их чува.

„Шта ћу сад да радим?“ – размишљао је јежић. Почеко је да прецира своје богатство и да га броји, али му је то убрзо страшно досадило. Онда је јежић кренуо у шетњу.

Било му је врло чудно да хода кроз шуму без икаквог посла. Јежић је са занимањем разгледао цвеће јарких боја, шарене лептире и разноврсне инсекте, слушао је пој птица и како цврче цврчци. „Види, молим те, шетња је баш пријатна ствар“ – размишљао је идући све даље стазицом. Тако јежић одједном угледа стару веверицу која је седела на грани огромне јелке.

- Добар дан – љубазно је поздрави јежић.
- А зар није добар? – тужно упита веверица.
- Да ли вам се нешто лоше догодило?
- Да ли се нешто лоше догодило? Вероватно да није. Просто је дошла старост.
- Је ли то лоше? – упита јежић.
- Нема много доброг у томе. Не могу више да скачем по гранама и да сакупљам коштуњаве плодове. Није ми више лако ни да их гризим. Такође ми је тешко да скупљам печурке, јер ми је вид ослабио. А зима се ближи, па размишљам о томе како ћу морати да гладујем.

Јежић је био запањен, никад му није падало на памет да некоме може бити тешко оно што је он радио без икаквог напора.

– Не треба да толико тугујете, покушаћу да вам помогнем – рече он веверици.

Јежић отрча кући, узе корпицу и крену у јелову шуму. Знао је да тамо увек може да нађе чврсте вргање. Заиста, корпица је била пуна до вечери. Јежић је у повратку набрао још мало свежих боровница.

Стара веверица је још увек тужно седела на свом месту.

- Ево, ово је за вас – рече јежић.
- За мене? – зачуди се веверица. – Али то је читаво богатство!
- Немојте, молим вас, то је само корпица печурaka – осмехнуо јој се јежић.
- Не, малишане. За мене то није само корпица печурaka. Спасио си ме од глади и од тужних мисли о томе да старци никоме нису потребни.

И јежић виде како се из веверичијих очију скотрљаше сузе.

- Не желим да плачете – рече он. – Сутра ћу поново доћи код вас.
- Дођи. Једва ћу чекати да дођеш.

Јежић је ишао стазицом, био је узбуђен. Први пут у животу видео је да некоме може бити потребан, да га неко чека. То је било тако неочекивано и тако радосно! Јежић је већ био близу куће кад је угледао комшиницу зечицу. Нешто ју је јако узнемирило.

- Добро вече – поздрави је јежић – је л' вам се нешто десило?
- Да, јуче сам видела вука у близини и сад се плашим да оставим зечиће саме. Гладни су, а ја немам ништа да им дам да једу.
- Немате ништа да им дате да једу? – јежић је био запањен. – Немате резерве код куће?
- Никакве резерве! Кад има тако много мале деце, нема се времена за одлазак у шуму. Тако проналазим храну сваког дана да их прехраним!

Јежић отрча кући и донесе зечици котарицу плодова и неколико зрелих јабука које су се лако сместиле на његова леђа.

- Ево, узмите и нахраните зечиће. Сад је већ касно за одлазак у шуму, а сутра могу да одем и да вам донесем више.
- Хоћеш да нам даш ово тек тако? – зачуди се зечица.

Кад год би до сада видела јежића, он је био озбиљан и недружељубив. Животиње су чак мислиле да је помало шкртица.

- Наравно, јер мени није нимало тешко да берем плодове, печурке и друге укусне ствари.
- Сврати код нас у госте – позва га зечица.

Јежић је ушао у кућицу. Ту је било шесторо мајушних зека – симпатичних, пахуљастих, пуних поверења. Прво су се мало уплашили

његових бодљикавих иглица, али су се после брзо навикли. Вече је прошло за трен ока, јер је било врло весело. Посебно се веселио јежић, јер је први пут био у гостима код пријатеља!

Ујутру је јежић као и обично кренуо у шуму поневши корпицу. Сад је радио марљивије него икад пре. Испоставило се да је врло пријатно бринути о некоме. Кад је донео печурке старој веверици, она га је већ чекала. Скувала је мирисни чај од трава. Веверица је дugo живела на свету и знала је мноштво дивних прича. Јежићу је било толико занимљиво да их слуша! После је сишао у воћњак да донесе јабуке зечићима и поново се весело играо с њима цело вече.

Сад се живот јежића потпуно променио. Имао је пријатеље и радосно им је помагао. И они су се трудили да обрадују свог бодљикавог пријатеља. Веверица му је причала бајке, учила га је да разликује трагове у шуми. Веома је заволела јежића! Зечица се трудила да за његов долазак спреми укусан ручак, а зечићи су стално смишљали нове игре.

Јежић се убрзо упознао са свраком која је повредила крило и почeo је да јој доноси зрна житарица. Испославило се да у шуми има много становника којима је била потребна помоћ. И сад је јежић имао толико посла да би покатkad једва стигао све да уради. Али му зато никад није било досадно и није био тужан. Јежић је открио много нових важних правила. Схватио је да нема радости у томе да се брине само о себи. И још је јежић сазнао да му прија кад нешто чини добро, а што је главно – свакоме је потребно да буде вољен.

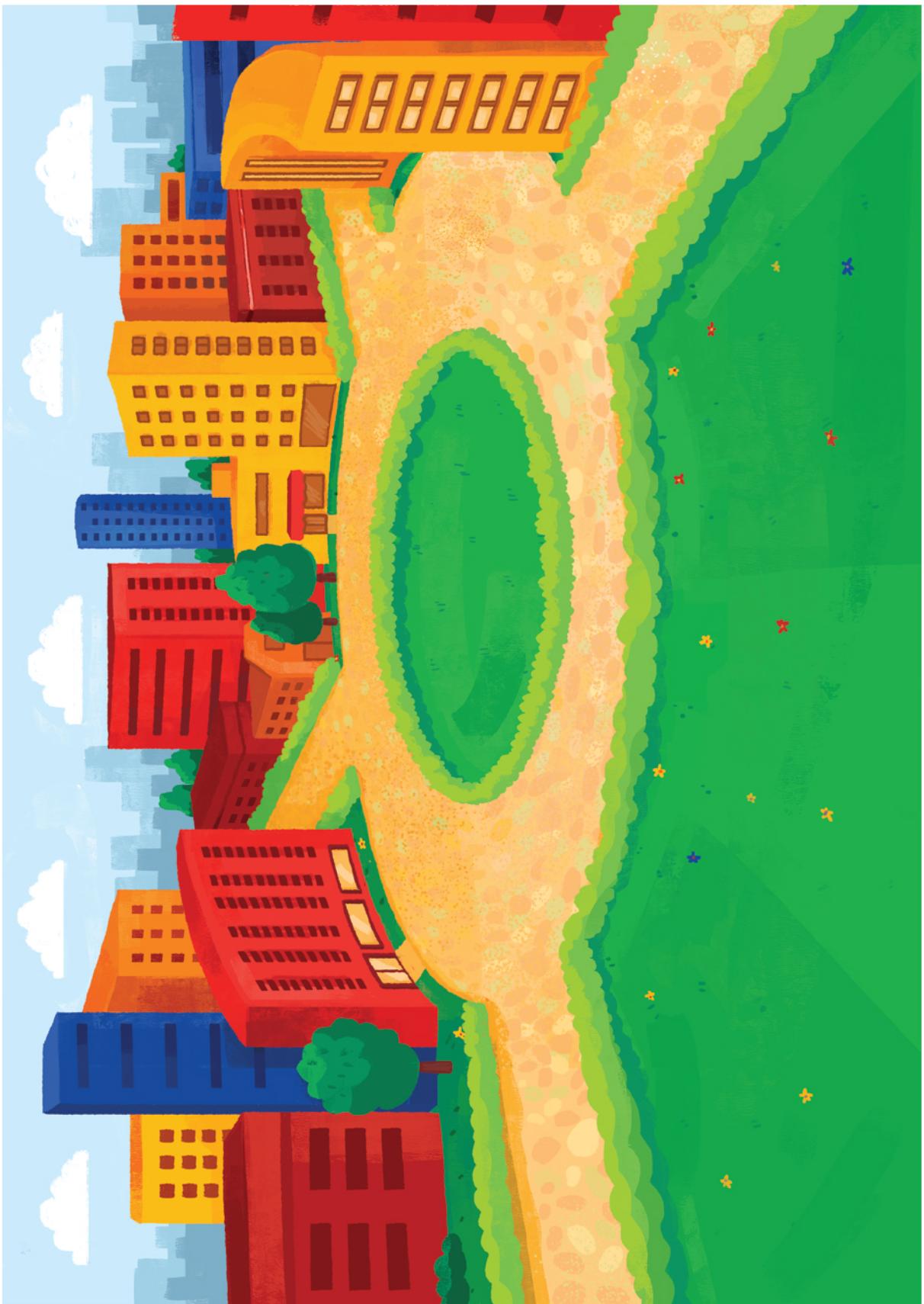
Елена Михаленко

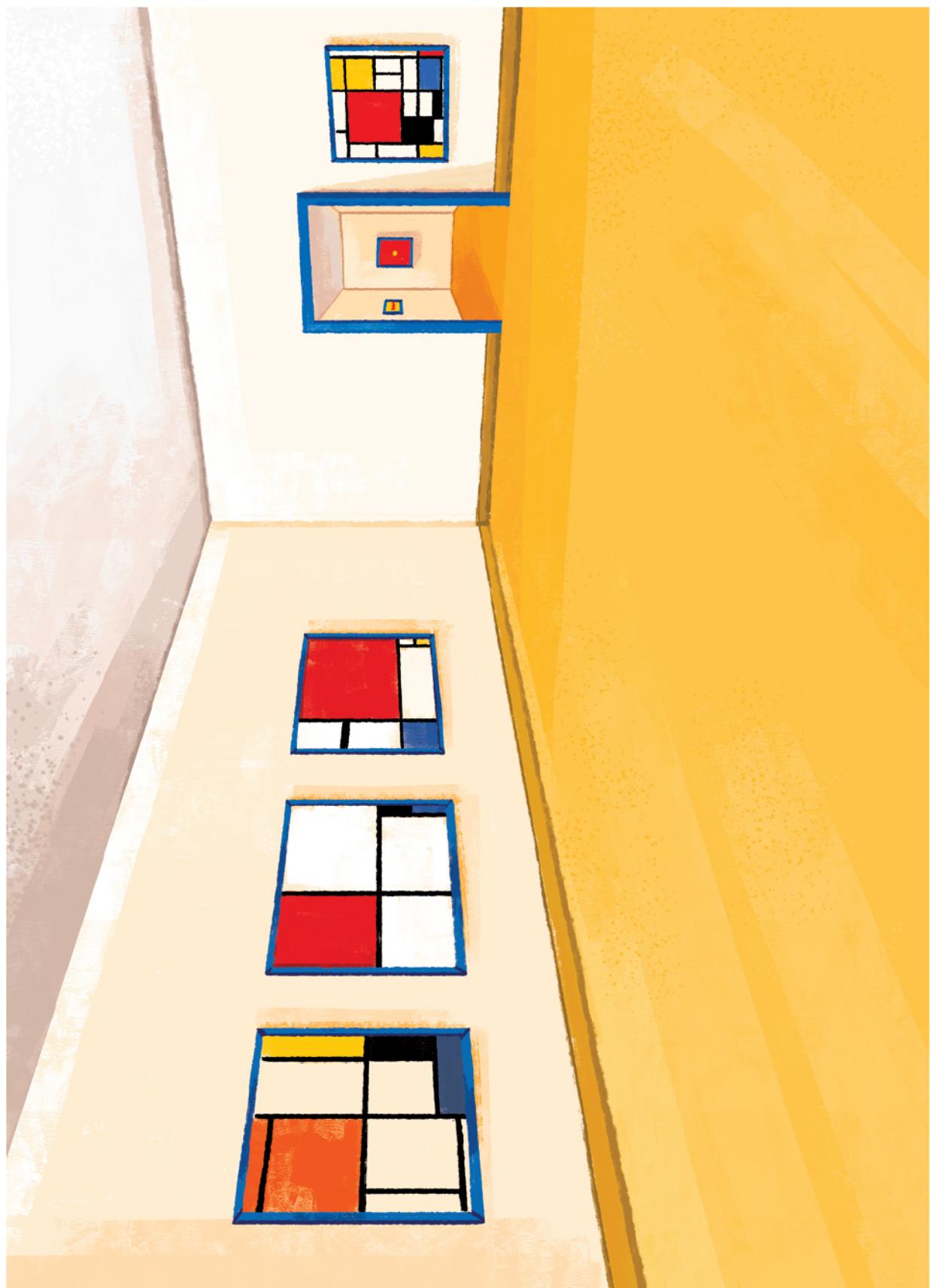

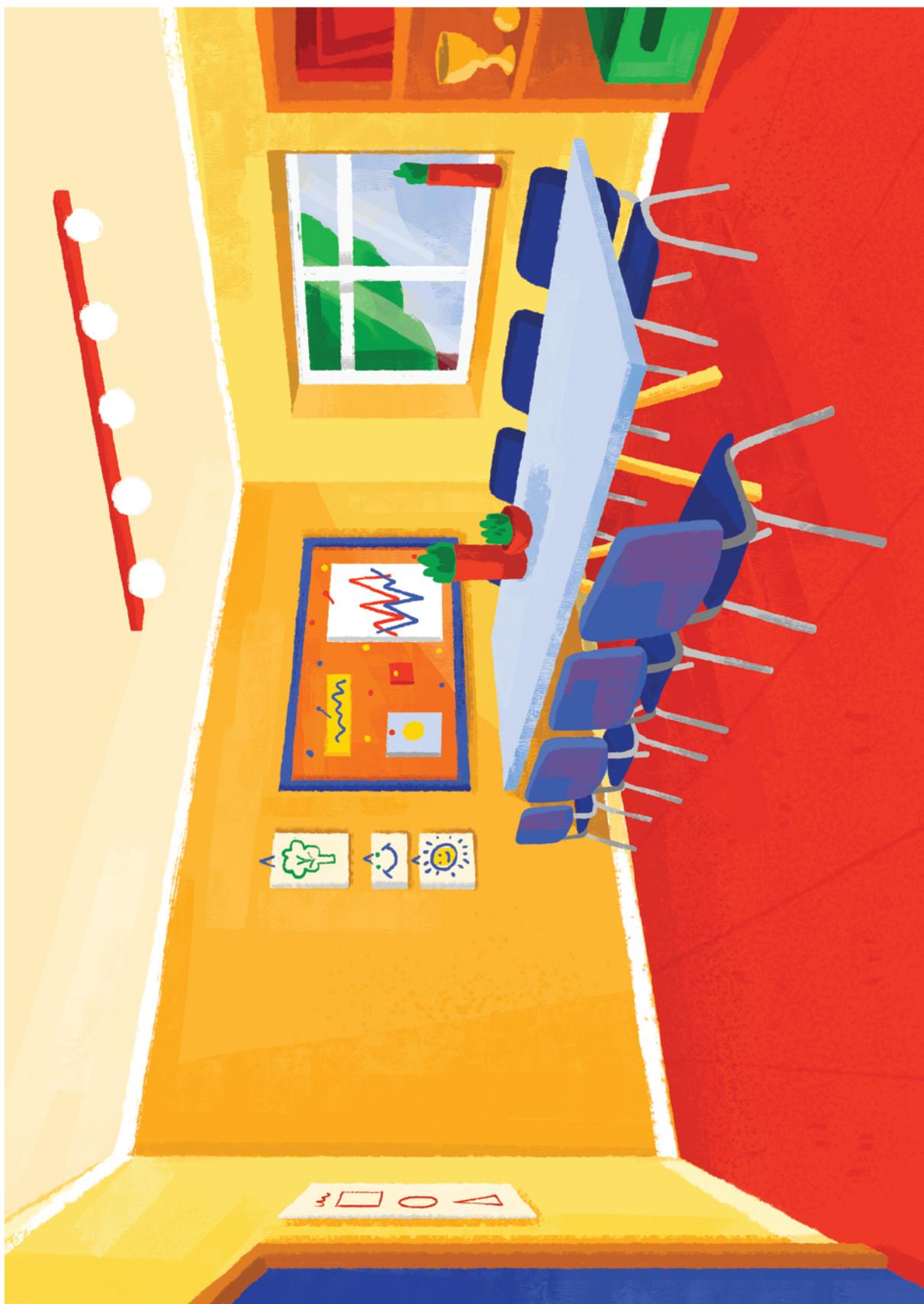

ДОДАТAK ЗА ИСЕЦАЊЕ

САДРЖАЈ

Први део ЛИКОВНА КУЛТУРА И ОКРУЖЕЊЕ

ОБЛИЦИ У ПРОСТОРУ	6
Непокретни објекти у отвореном простору	6
Непокретни објекти у затвореном простору	8
КОМПОЗИЦИЈА У ПРОСТОРУ	10
Композиција у отвореном простору	10
Композиција у затвореном простору	12
ПОКРЕТ И КРЕТАЊЕ	14
Покрет и кретање у природи	14
Покрет и кретање у уметничким делима	16
ОПТИЧКЕ ИЛУЗИЈЕ	18
Оптичке илузије на дводимензионалној подлози	18
Специјални ефекти на сцени, у филмовима, игрицама	20
НАУЧИЛИ СМО ДА	22

Други део ОБЛИК И ОБЛИКОВАЊЕ

СВОЈСТВА МАТЕРИЈАЛА	24
Својства материјала за ликовно обликовање	24
Изглед материјала - природне и створене текстуре	26
ТЕХНИКЕ	28
Однос материјала, ликовне технике и идеје	28
Производи уметничких заната	30
Уметнички пројекти рециклаже	32
КОМПОЗИЦИЈА	34
Дводимензионалне и тродимензионалне композиције	34
ОРНАМЕНТ	36
Традиционална и савремена употреба орнамената	36
НАУЧИЛИ СМО ДА	38

Трећи део
СПОРАЗУМЕВАЊЕ СЛИКОМ, РЕЧЈУ И ЗВУКОМ

ГОВОР ТЕЛА.....	40
Однос вербалне и невербалне комуникације	40
Поглед, израз лица, држање тела, гест и кретање	42
ТУМАЧЕЊЕ ВИЗУЕЛНИХ ИНФОРМАЦИЈА.....	44
Визуелне карактеристике биљака, животиња и природних појава ..	44
Знаци и симболи	46
Портрет и аутопортрет	48
СЛИКА, ТЕКСТ, ЗВУК.....	50
Кратки анимирани филмови, рекламе, билборди.....	50
Лепо писање – плакат, позивнице, честитке.....	52
НАУЧИЛИ СМО ДА.....	54

ДОДАТНИ МАТЕРИЈАЛ ЗА РАД

Др Рајка Бошковић

ЛИКОВНА КУЛТУРА
за 3. разред основне школе

Прво издање, 2020. година

Издавач
ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ
Београд, Обилићев венац 5
www.zavod.co.rs

Ликовни уредник
мр Бранислав Николић

Дизајн
мр Бранислав Николић

Илустрације
Слађана Љубић

Фотографије
Архива Завода за уџбенике

Лектор
Јелка Јовановић

Коректор
Ружица Јовановић

Графички уредник
Слађана Манојловић

Обим: 8½ штампарских табака

Формат: 20,5 x 28,5 см

Рукопис предат у штампу јуна 2020. године.

Штампање завршено јуна 2020. године.

Штампа: „Colorgrafx”, Београд